

Tretja vrsta sodobnih intelektualcev

ARTUR ŠTERN

V tem in preteklem stoletju je med običajnimi protagonisti znanosti prevladovalo stališče, da je resen in priznanja vreden predvsem tisti, ki se do potankosti, torej bolj kot kdorkoli drug spozna na neko svoje področje. Iz tega seveda nujno izhaja silovita parcializacija vedenj, ki se v današnjem času iz trenutka v trenutek še povečuje, saj je na svetu čedalje več ljudi, ki se poklicno ukvarjajo z znanostjo. Tako smo lahko še pred kratkim naleteli na primer na kemika, ki se vse svoje življenje ukvarja s kloniranjem DNA, pri tem pa ni še nikoli slišal, da klonirajo tudi žabe, kunce in celo človeka. Nekdo drug na primer laboratorijsko uspešen fiziolog se na primer nikoli ne vpraša, še manj pa si odgovarja na vprašanje, kako to, da je človek skozi evolucijo lahko prišel do te svoje silne inteligence, ki med drugim omogoča tudi takšno visoko raziskovalno dejavnost, kot je njegova. Stranski pojav specializacije je torej nesposobnost pogleda iz vsaj malce bolj oddaljene perspektive tudi na sebe samega, in to pelje v naravnost grozovito za-telebanost na vseh drugih področjih razen svojega, ozkega. Za številne predstavnike naravoslovno-tehnične inteligence je značilna velikanska ignoranca, pogosto celo prezir zlasti do literature, humanističnih ved in filozofije.

Spričo vsega tega predstavniki te druge strani do neke mere celo upravičeno zase trdijo, da so oni sami edini pravi intelektualci. Če je nekdo prebral večino literarnih klasikov, z nehljnim zanimanjem hodi v gledališče in na koncerte ter se pri tem spozna še na osnove filozofije in psihologije ter se literarno okretno izraža: mar mu sploh še kaj manjka, da bi se ne mogel samovšečno počutiti mnogo bolj izobraženega od zgoraj navedenih? Če nek zgodovinar ali filozof pri tem ne ve, kako delujejo njegova lastna jetra ali zakaj mu raste brada, ga to seveda niti najmanj ne moti. In ravno slednje je šele pravi problem te druge, tradicionalne skupine intelektualcev.

Klasično gledano imamo torej v grobem dve kulturi: scientistično in humanistično. In nobena od njiju ni univerzalno sprejemljiva. Posamezniki (še bolje - po Kierkegaardu: posamičniki) pa gledajo na svet tudi celostno, povezujoč ne le segmente spoznanj znotraj svoje matične vede, marveč med seboj tudi najširša področja človekove duhovne dejavnosti - znanosti, umetnosti, religije in filozofije. Pri tem je značilno in pomembno, da, v čistem nasprotju s sprva omenjenimi docela drugačnimi tokovnicami povprečnosti, med omenjene uvrščamo vse največje doslej znane mislece in ustvarjalce. Seveda ne gre za naključje, temveč za tавтоloško zanko: šele tisti, ki je pokazal svojo tovrstno univerzalnost, si zasluži omenjeni naziv. Celo nekateri najuglednejši naravoslovni znanstveniki našega stoletja, katerega značilnost je bila velikanska usmerjenost v tehnologijo in redukcionizem, so tej sili v nekem pomembnem smislu kljubovali, čeprav so bili po drugi strani prav njeni najpomembnejši nosilci. Pomislimo na primer na Schrödingerja, ki se je poleg svoje stroge specialnosti, kvantnega subatomskega sveta, izdatno ukvarjal z vprašanjem, kaj je življenje, in s svojimi uvidi za več desetletij prehitel večino biologov. Ali pa Einstein - ki je ustvaril znamenito fizikalno teorijo o vesolju, hkrati pa je po drugi strani pisal tehtne razprave tudi o moralnostnih razsežnostih sodobnih znanstvenih odkritij. Tu je potem na primer tudi Jung s svojo dejavnostjo na področju eksaktne psihologije, ki pa je v okrožje znanosti zanesel celo mistiko Daljnega vzhoda.

Mit o titanskih poliglotih, ki da so enkrat za vselej izginili z zemeljskega površja - zadnji med njimi naj bi bil Goethe - se je sicer dobro prijel, v resnici pa gre vendarle za popolnoma arbitrarno krilatico. Tudi če sežemo prav do Aristotela, ko bi hipotetično morda še najbolj gotovo lahko veljalo, da ve omenjeni o sleherni stvari več kot kdorkoli drug - že po kratkem razmisleku uvidimo, da tudi tedaj kaj takega ni držalo. Če torej nikoli ni obstajala absolutna vsevednost, je ves ta fenomen univerzalnosti nekogaršnjega znanja samo vprašanje dogovorne mere. Cyranoeva izjava o sebi - *qui fut tout et qui ne fut rien* - tako označuje neskončni in hkrati nikoli dosegljivi obseg možnosti za vsakega iskalca ob vsakem času.

In v današnjem - se oblikuje še posebej zanimiva kombinacija obeh doslej obstoječih ločenih intelektualnih kultur. Njeni predstavniki so vrhunski naravoslovno-teoretski znanstveniki z različnih področij - od kozmologije in kvantne fizike skozi evolucijsko teorijo do umetne inteligence. Zanje so značilna tudi siceršnja široka razgledanost, vseskozišnje zrenje na druga področja splošne kulture, intelektualna odprtost - in pa, kot nadvse pomembno, sposobnost komuniciranja med seboj, torej na ravni splošne inteligence in izobrazbe, ki jo dosegajo tudi nestrokovnjaki za specifično področje razprave.ELITIZMA ni, kajti nihče se ne skriva za utrdami psevdosofisticiranih public. Poleg te širine in jasnosti v izražanju pa je odlika največjih med njimi tudi poseben literarni talent, ki se kaže na primer v nepatetični poetičnosti, hudomušnosti in duhovitosti. Nič čudnega ni, da postajajo avtorji, intelektualni pripadniki te takoimenovane tretje kulture, popotniku skozi sedanost že tako pomembni, da se zadnje čase na lestvici uspešnosti, med sicer obvezno vsakovrstno plažo, pogosto znajde tudi njihova knjiga.